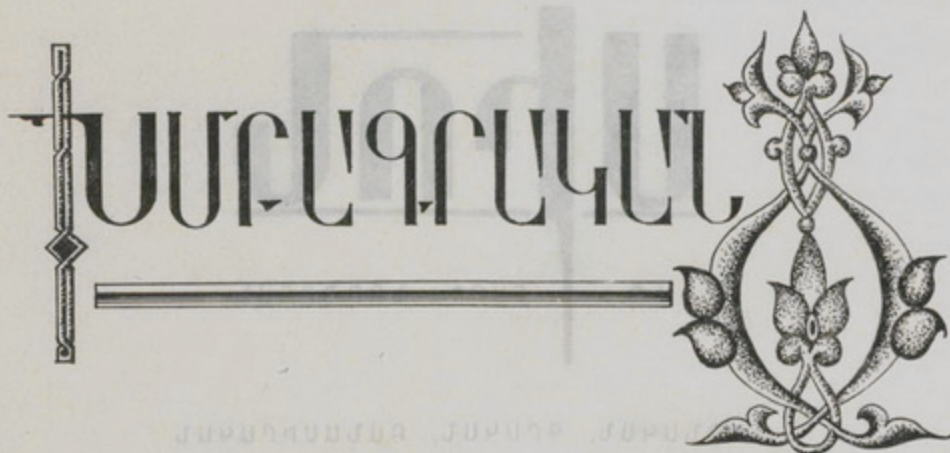

ԼԱԻԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

Լաւատեսութիւնը, ամենէն առաջ, մարդուն մէջ նկարագրի գիծ է, աւելի ճիշդ՝ անոր էութեան իսկ մէկ մասը, անբաժանելի և անսփոփոխ: Ան ստացական յատկութիւն մը չէ, և չի հալատակիր սովորութեան կամ ունակութեան կանոններուն, այլ լաւատեսութիւնը աշխարհը ընկալելու մտքի և սրտի մասնաւոր վիճակ մըն է, որ չազդուիր ժամանակաւոր կամ պարագայական պայմաններէ:

Հետեւաբար, ճիշդ պիտի ըլլար ըսել թէ մարդ լաւատես կը ծնի, ժպիտ մը շրթունքին և վաղ մը՝ տակաւին նոր բացուիլ սկըսող աչքերուն, ու այդպէս կը շարունակէ ամբողջ կեանքին տեղութեան: Լաւատեսին համար ապրիլը հաճոյք մըն է, իրական վաղելք մը. կեանքի դրական երևոյթները ան կ'ընկալէ ընական հանդարտութեամբ, և նոյն ձևով կը ձեռնարկէ դժուարութիւններու յաղթահարման: Իր կեցուածքը հակադրութիւնն է յոռետեսի աշխարհայեացքին, որուն համար կեանքը մեր ուսերուն դրուած պարտադիր բեռ մըն է, որուն տակ կը ճնշուինք ու կը կքինք, մինչև որ մահը գալ մեզ ազատել:

Լաւատեսութիւնը ձևով մը ժխտումն իսկ է ճակատագրապաշտութեան, անոր՝ որ մեր իւրաքանչիւր քայլը ստուերի տակ կ'առնէ, մեր մտածումներուն և գործունէութեան վերահսկիչը կը դառնայ, ճնշելով հոգին և մանաւանդ իմացականութիւնը: Թերևս հոգեբաններ և իմաստասէրներ ուզեն վիճիլ սա խնդրին չուրջ՝ թէ յոռետեսութիւնը ճակատագրապաշտութեան արդիւնք է, թէ հակառակը: Սակայն ինչ որ ալ ըլլայ պատասխանը, ժողովուրդներու պատմութիւնը մեզի կը սորվեցնէ՝ որ մարդ երբ լաւատես է՝ յառաջդիմելու և զարգացումի ատակ է, որովհետեւ իր միտքն ու հոգին կաշկանդուած չեն, այլ ընդհակառակը՝ ազատ թռիչքով մը կը սլանան դէպի անձանօթ անջրպետներ:

Բայց անկախ ճակատագրապաշտութեան ազդեցութենէն, յոռետեսութիւնն ալ, ըստ երևոյթին, մարդուն հետ կը ծնի և կը զարգանայ. ան ևս նկարագրին մաս կը կազմէ և ուղղութիւն կուտայ անհատի մը կեանքին: Այլ այսպիսի անհատ մը կարծէք աշխարհը կը տեսնէ սև ակնոցի մը ընդմէջէն, և ամէն ինչ ստուերոտ

կը դառնայ իրեն համար, մութ, անհամ: Զոռեռեսին համար դրական երեւոյթ գրեթէ գոյութիւն չունի. անոր հոգին զանգատի, բողոքի և ոչ-կամեցողութեան սե թթուով լի է, թթու՝ որ կը կրծէ մարդուն ամբողջ գործարանաւորութիւնը, վերածելու զայն ներքնահայեաց և աշխարհատեաց հիւանդի մը: Հոգեբանական դրութիւններ կրնան յոռեռեսի մը հոգին նեարդ առ նեարդ քակել, ուսումնասիրել և անհատնում վերլուծումներով բացատրել մարդ մը ամբողջ կրծող այս հիւանդութիւնը. իմաստաւէրներ և արուեստագէտներ կրնան յոռեռեսութիւնը երգել և, երբեմն, նոյնիսկ սիրելի դարձնելու փորձը ընել: Բայց իրողութիւնը կը մնայ որ յոռեռեսութիւնը համաճարակի մը համադոր աւերներ կը գործէ մարդկութեան մէջ, երկրագունդի չորս կողմը: Ամբողջ սերունդներ աշօթ, երիտասարդ և առուջ, չբացատրուած յուսախարութիւններու իբր հեռանք՝ իրենք զիրենք յոռեռեսութեան գիրկը նետած են ու կը նետեն, փշրելով կեանքի ընդունուած կանոնները և իրենց փառաւորջ հոգիին թոյնը սփռելով ամէն կողմ:

Ինչպէս անհատական, նոյնպէս հաւաքական լաւատեսութիւնը կայ, որ ձեւով մը կը դեկամարէ համայնքներու և հեռաւորաբար՝ ժողովուրդներու կեանքը: Անոնց հաւաքական գիտակցութիւնը լուսավառող պայծառ լուսարձակն է լաւատեսութիւնը, դանդաղ գիտող և առջև մղող, անոնց կամքը կռանող և ուղղութիւն տուող:

Ժողովուրդներու լաւատեսութիւնը ոչ մէկ կապ ունի անոնց պատմութենէն. չառ մը զժրախտ ժողովուրդներ անխախտ լաւատեսներ են, մինչ համեմատական դարաւոր խաղաղութեան մէջ ապրած ցեղեր ներծին յոռեռեսութիւն մը կրնան ունենալ:

Մասնաւորելով մեր խօսքը, կրնանք ապահովութեամբ բռնել որ Հայը իբր անհատ թէ հաւաքականութիւն լաւատես է, ու ասիկա՝ հակառակ իր պատմութեան, որ անհատնում տողանցք մըն է աղէտներու, աւերներու, պոյքարի և մահուան: Այս լաւատեսութեան մեծագոյն փաստն է իբրեւ ժողովուրդ մեր գոյութիւնը: Նոյնքան գեղեցիկ ապացոյց է այն մշակոյթը՝ որ, տառապանքի բովէն անցած ու ստեղծուած, հիմնականօրէն լաւատես է, սպառնալից, աշխարհին ու մարդոց յստակ աչքերով նայող: Այդպէս են մեր ճարտարապետութիւնը, եկեղեցական երաժշտութիւնը, մանրանկարչութիւնը, գրականութիւնը, ժողովրդական բանահիւսութիւնը, երգն ու պարը: Եթէ ԺԹ՝ գարու կէսէն ետքնոր զարգացում ապրող մեր գրականութիւնը յոռեռեսութեան իր պահերը ունեցաւ, արդիւնք՝ քաղաքական հեռզհեռէ փառթարացող պայմաններու, այլ իր ամբողջութեան մէջ առնուած՝ ան հիանալի փառարանանք մըն է կեանքի, խորապէս լաւատես արուեստագէտներու կողմէ կրկնուած: Իբրեւ չըջանի մը հոգեբանութեան յայտարար, «Արու Լալա Մահարի»ն նուաճում մըն է, սակայն միաժամանակ բացառութիւն մը: Բացառութիւն է և Պետրոս Դուրեան, անհատական փիլոսոփայ հիանալի երգիչը:

Լաւատեսութիւնն է իմաստաւորած Հայուն առօրեայ կեանքը, և ցեղային նկարագրի նոյն գիծն է որ աշօթ մեղ կ'ապրեցնէ, մղում կու տայ մեղի և յոյսով կը լեցնէ բոլորս:

Ա. Գ.